

Anstendighetens økonomi

Karine Nyborg

Anstendighetens økonomi

- Økonomifagets anstendighet
- Markedmekanismens anstendighet
- Økonomisk analyse av fenomenet anstendighet
 - Finnes det?
 - Relevans: manglende observerbarhet

ansten'dig a2 (av *anstand*, fra ty.)

1 ordentlig, som en kan være bekjent av se *a- ut på håret / et a- arbeid*

2 sømmelig, respektabel, moralsk, mots *uanstendig et a-hotell / være a- kledd / et a- menneske / adv: se til at alt går a- for seg / en a- lønn*

ansten'dighet -a el. -en

sømmelighet, skamfølelse *ha såpass a- i livet at en ber om unnskyldning / i all a- må det innrømmes at ... / krenke offentlig a-*

(Bokmålsordboka)

decency

quality of being or appearing as respectable
people would wish

(Oxford Advanced Learner's Dictionary)

conformity to the prevailing standards of what is
right

(Collins Essential English Dictionary)

Anstendighet

- Sammenlikning av *faktisk* atferd/fremtreden med en *standard*
 - Standarden: sosialt definert
 - "as *respectable people* would wish"
 - Standarden: internalisert
 - "as respectable people *would* wish"
 - "skamfølelse"
-
- Anstendig atferd: Å følge sosialt definerte normer for akseptabel opptreden – selv uten ekstern sanksjonering.

Anstendighet, kognitiv dissonans, og atferd

- Preferanse for å være anstendig
 - Hvorfor?
- Kognitiv dissonans
 - Ubehaget ved å opptre i strid med ens vante, typisk positive, selvoppfattelse (Festinger 1957)

”A half-century of research has demonstrated that cognitive dissonance is a **major motivator of human thought and behavior.**” (Aronson, Wilson, Akert 2005, s. 166)

- Anstendig atferd: Unngå kognitiv dissonans
- Påvirkning av atferd
 - Relative priser, endringer i mulighetsområdet
 - **Via oppfatningen av standarden**

Om å strekke seg mot et ideal

Brekke, Kverndokk, Nyborg, *JPubEc* 2003: An Economic Model of Moral Motivation

- Preferanser: konsum, fritid, fellesgode, **selvbilde som anstendig**

$$U_i = u(c_i, l_i, G, A_i)$$

- Selvbilde som anstendig: Bedre jo nærmere **eget bidrag** til fellesgodet er **det moralsk ideelle bidraget**

$$A_i = -a_i (g_i - g_i^*)^2 \quad a_i > 0$$

- Intet avvik, ingen kognitiv dissonans
- Større ansvar -> større bidrag
- Men ansvar er en byrde (Bruvoll og Nyborg 2004)
 - minst krevende: $g_i^* = 0$
 - insentiv til å ikke skaffe kunnskap om/glemme ansvar (Nyborg 2008)

Ideell og faktisk atferd

- Moralsk ideell atferd (Brekke et al., 2003):
 - “Hva ville skjedd hvis alle gjorde som meg?”
 - Idealet: Den atferden som, hvis valgt av alle, ville maksimert samfunnets velferd (Kant)
- Faktisk atferd:
 - Gitt dette idealet: Veier ønsket om anstendig selvbilde mot andre hensyn
 - Vil bidra, men mindre enn ideelt.
- Politikk påvirker idealet
 - Eks.: Dugnad, klimabilletter
 - Her: standarden etisk, ikke sosialt definert

Etisk definert standard

- Direkte implikasjoner:
 - Mindre skulk, svindel, trygdemisbruk, forurensing...
 - Mer effektive markeder: pålitelige handelspartnere
 - Mer effektiv produksjon: pålitelige medarbeidere
- Hvis noen er mer opptatt av anstendighet
$$A_i = - a_i (g_i - g_i^*)^2$$
 - De mest moralske jobber hardest (når innsats ikke kontrolleres)
 - De mest moralske foretrekker "ansvarlig" arbeid, selv til litt lavere lønn (korrelasjon)
 - Samfunnsnyttig arbeid, lav lønn: Tiltrekker moralske søkere som vil jobbe hardt

Sortering i arbeidsmarkedet

- Bedrifiers samfunnsansvar (Brekke og Nyborg 2008a):
 - Ansvarlige bedrifter kan overleve i hard konkurranse: tiltrekker ansvarlige ansatte
- Arbeidsmotivasjon (Brekke og Nyborg 2008b):
 - "Baker": Innsats kan måles; prestasjonslønn
 - "Sykepleier": Innsats kan ikke måles; fast lønn
 - Amoralske: Utmerkede bakere; sluntrer unna som sykepleiere
 - Moralske: Utmerket begge steder
 - Bakerne må ha litt høyere lønn – ellers vil de bli sykepleiere og sluntre unna
- Lederlønn
 - Kan lederens innsats måles?
 - Hvis ikke: Trenger ansvarlige søkere
 - Tilby: stort samfunnsansvar, lavere lønn enn konkurrentene
 - De amoralske bør være der prestasjonslønn kan brukes
- Politikerlønn: For høy lønn tiltrekker feil folk

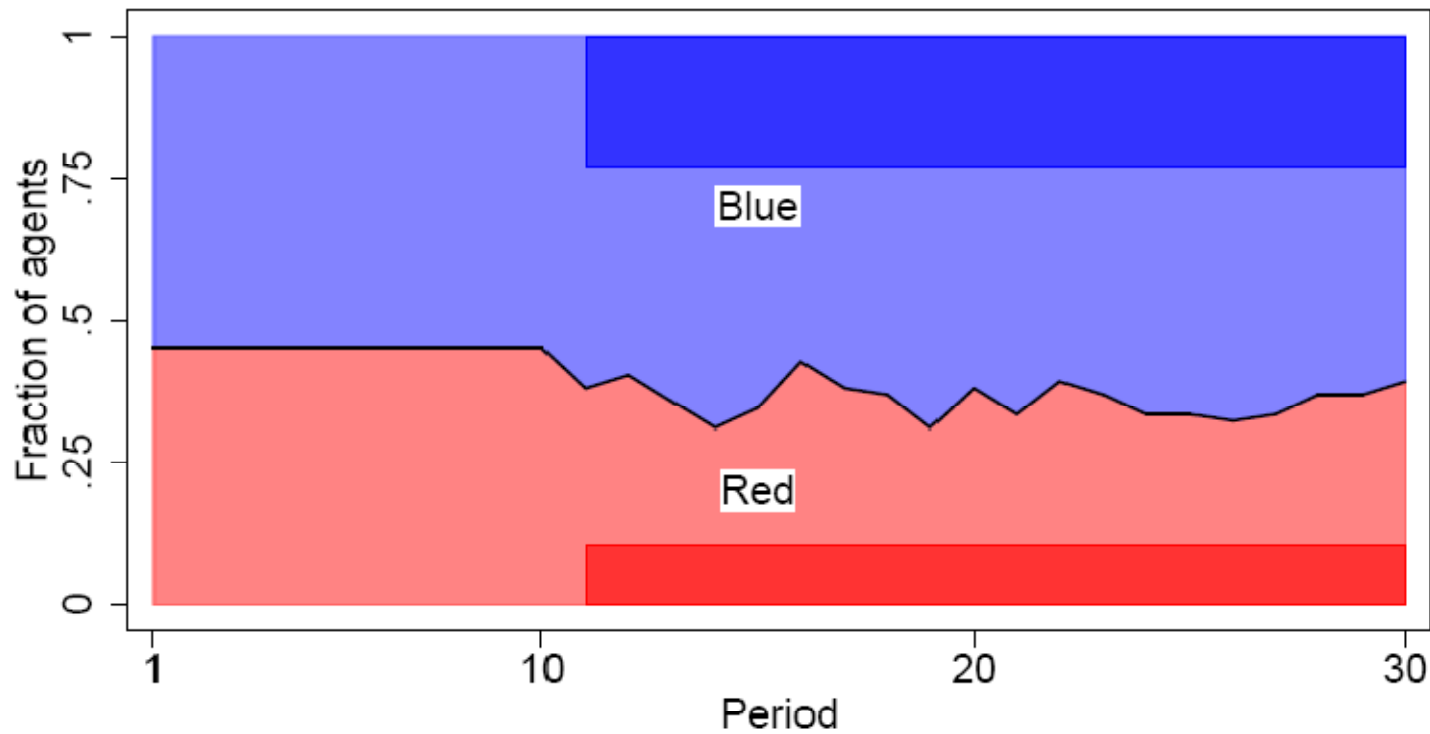
Sortering: Et fellesgodeeksperiment

- Fellesgodespill (Brekke, Hauge, Lind, Nyborg)
 - Grupper av (anonyme) spillere (3)
 - Hver får et pengebeløp (60 kr)
 - Valg: Dele beløpet mellom seg selv og gruppa
 - Alt som gis til gruppa, fordobles og deles likt
- Hva lønner seg?
 - For gruppa: At alle gir alt
 - For den enkelte: Å gi ingenting
- Typiske resultater:
 - Engangsspill: Snitt-bidrag ca. 50 pst; heterogenitet
 - Når spillet gjentas: Bidragene faller dramatisk

Er noen mer moralske enn andre?

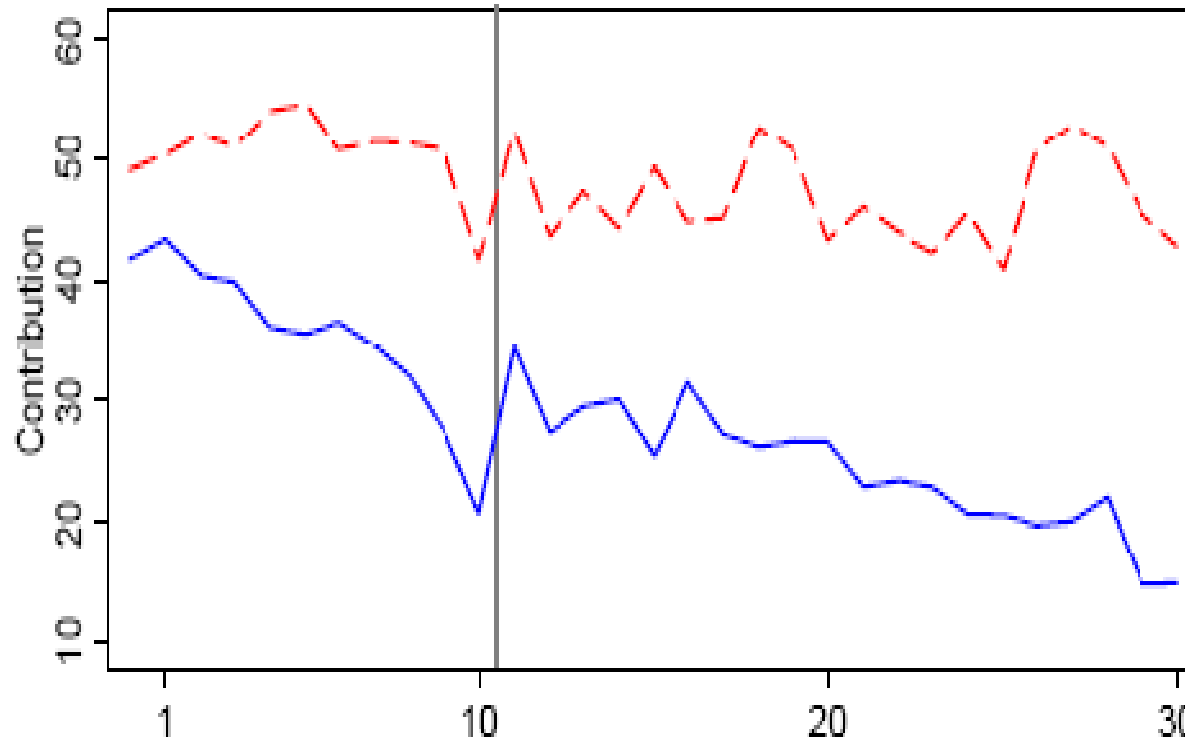
- To typer grupper: Blå og rød
 - Blå: Hvert medlem får 50 kr ekstra
 - Rød: Røde Kors får 50 kr ekstra pr. medlem
- 3 deler:
 1. Standard fellesgodespill uten ulike gruppetyper
 2. Valg av gruppetype, så 10 runder med faste grupper
 3. 20 runder med stadig nye grupper, valg av gruppetype foran hver ny runde
- Sorteringshypotesen:
 - Røde grupper vil tiltrekke moralske personer
 - Disse vil bidra mer til gruppa

Valg av gruppetype

Ca. 40 pst valgte røde grupper (bidrag til Røde Kors)

Bidrag til gruppa: røde og blå grupper

Bidrag i røde grupper: Alltid høyere enn blå (men lønner seg aldri) – ingen fallende tendens

Individer som bytter type: høyere bidrag når i røde grupper

Sosialt betinget ideal

- Eksperimentet:
 - Sortering? Ja, men...
 - **Liten forskjell forsterkes av gruppedynamikk**
- Mitt bidrag påvirkes av andres bidrag
- *Mitt ideal* trekkes mot andres bidrag
 - Hauge (2007): Moralsk riktig bidrag = snitt i gruppa
 - Nyborg, Brekke, Howarth 2006; Brekke, Kipperberg, Nyborg 2007
- Bedrifiers samfunnsansvar
 - Ansvarlige bedrifter tiltrekker ansvarlige ansatte
 - **som stimulerer hverandre til høy arbeidsmoral**
 - Både god og dårlig bedriftskultur kan være stabil

Den lukkede krets

- Ansvar er en byrde
 - Moralsk ansvar er tungt
 - Incentiv til å vurdere eget ansvar som lavt
 - Lukkede grupper: Kan bekrefte hverandres sviktende ideal
 - Hva svekker og styrker normene i grupper?

Til slutt:

Anstendighetens ansikter

- Etisk definerte idealer: Anstendighet er bra
- Sosialt definerte idealer: Anstendighet kan være forferdelig